

TIBBIYOT SOHASIGA DOIR MAQOLLAR HAMDA TERMINLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

G'ulomova Zilola Rafiqjon qizi
Andijon davlat universiteti
Lingvistika yo'nalishi magistranti

ARTICLE INFO

Received: 06th December 2023
Accepted: 06th December 2023
Online: 06th December 2023

KALIT SO'ZLAR

tibbiyot leksemasi, lingvistika,
maqol, tilshunoslik, davlat tili,
leksikologiya, tibbiy terminlar,
tibbiy leksika, psixologiya

O'zbek tiliga Davlat tili maqomining berilishi, "Davlat tili to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi, "O'zbek tilining Davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonning qabul qilinishi o'zbek tiliga bo'lgan e'tiborning yuksak darajada ekanligining, ona tilimizning davlat tili maqomidagi ijtimoiy nufuzi oshayotganining nishonasidir. Bu yo'nalishda qaror va farmonlarning qabul qilinishi ona tilimizning barcha sohalarda davlat tili sifatida keng qo'llanishiga erishishdan iboratdir.

Barcha sohalarda bo'lgani kabi tibbiyot sohasida hamda millat tilining imkoniyatlaridan keng foydalangan holda o'zbek tilining lisoniy qonuniyatlari asosida soha lingvistikasini, ya'ni tibbiyot va tilshunoslik to'qnashgan nuqtada shakllangan o'zbek tibbiy lingvistikasini o'rganish hozirgi kundagi dolzarb vazifalardan biridir.

Bizga ma'lumki, dunyo xalqlarida og'zaki va yozma shakldagi nutqida *tibbiy birliklarning* alohida o'rni bor. Insoniyat azal-azaldan kasallik turlari, ularning xalqona muolajasini aniqlab, belgi-xususiyatlariga ko'ra tasniflab kelmoqda. Ba'zan birliklar talqinida xalq dunyoqarashi, psixologiyasi, e'tiqodiy tushunchalari, mifopoetik tafakkuri, ularni nomlashda tabu va evfemizmlarga rioya qilinganligiga alohida e'tibor berilmoqda. Natijada, har bir xalq tilida *tibbiy birliklarning* muayyan tizimi shakllanib, qadimiy ko'rinishlari leksik-birliklarda saqlanib qolganki, ularning etnolingvistika, lingvokulturologiya kabi jihatidan tadqiq etishga alohida ahamiyat qaratilmoqda.

Umuman, jahon tilshunosligida xalq tabobati bilan bog'liq tibbiy birliklarning qo'llanilishi bilan bog'liq lingvistik xususiyatlarga doir ilmiy tadqiqotlar yetarlicha tadqiq etilmagan desak mubolag'a bo'lmaydi. Tibbiyotda o'zbek xalq og'zaki badiiy ijodiga aloqador davo bilan bog'liq

ANNOTATSIYA

Maqolada o'zbek tilshunosligida mavjud tibbiy leksikaga oid maqollarning, shuningdek, tibbiy terminlarning lingmadaniy xususiyatlari, o'ziga xos jihatlari haqida fikr yuritilgan. Maqolada tahlilga tortilgan paremiologik birliklar guruhlariga ajratilib, misollar bilan tahlil qilingan.

paremiologik birliklar qadimiyligi, an'anaviyligi jihatidan ma'naviy qadriyatlarimiz tizimida alohida o'rin tutadi. Ular asrlar osha xalq repertuarida yashab kelmoqda. Milliy, diniy-axloqiy, falsafiy, tibbiy dunyoqarashning muhim qirralarini, xalqimizning ma'naviy-ruhiy dunyosini, urfodatleri va turmush tarzining asosiy tamoyillarini o'ziga singdirib olgan xalqning davolash bilan bog'liq folklor namunalari o'ziga xos ma'naviy va badiiy qirralari bilan ma'naviy jihatdan barkamol yosh avlodni tarbiyalab voyaga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xalq paremalarida kasallik, *og'riq, dard, bemorlik* bilan bog'liq maqollar borki, ularning har biri o'z qo'llanish o'rnini va mazmundorligi bilan ajralib turadi. "Kasallik" semalarini ifodalovchi paremiologik birliklar: *Vahima qilish yarim kasallik, Xotirjamlik yarim boylik, Sabr esa shifoning boshlanishidir*. Xalq donishmandligi aks etgan ushbu maqolda davo sirlari bayon etilishi bilan birga, hayot haqiqatlari ham aks etgan, Ibn Sino ham "Kasalliklarning eng og'iri - vahima va qo'rquv bo'lsa, eng yaxshi davo - xotirjamlikdir" deb aytgan. Sog'lik, yaxshi niyat ifodasiga qaratilgan mustaqil janri hisoblangan olqishlarda kasallik nomlariga tez-tez murojaat qilinganini kuzatish mumkin. Masalan: "*Og'zi oshga yetganda burni qonmasin*"; "*Beling bukilmasin*", "*Beli sinmasin*" Odatda, kelinga qaynonasi zirak taqayotganda "*Qulog'ing dard ko'rmasin*" desa, qo'lga uzuk taqayotganda "*Qo'ling dard ko'rmasin*" yoki "*Qo'l-oyog'ingiz aslo dard ko'rmasin*", "*Tanangiz dard ko'rmasin*" deydi. Bular marosim olqishlari tusini olgan.

Shuningdek, insonga yangi bosh kiyimi kiydirilayotganda "*Boshingiz toshdan bo'lsin*", "*Boshing omon bo'lsin*" deb yaxshi niyat izhor qilinadi. Qarg'ishlarda ham kasallik nomlari ko'p uchraydi. Masalan, "*Tishing to'kilsin*", "*Og'zingdan qoning kelgur*", "*Qulog'ingga tom bitsin*", "*Qulog'ingga qo'rg'oshin quyilsin*", "*Chakaging sinsin*" singari qarg'ishlarda insonga o'lim, og'ir kasalliklarni tilash motivi anglashiladi.

Xulosa qilib aytsak, til insonlarning o'zaro aloqa vositasi bo'lib, yaratuvchining insonga bergan bebaho ne'matidir. Dunyoda har bir xalqning o'z tili uning bebaho boyligi, iftixori, najoti hisoblanadi. Hikmatli so'zlar, paremiologik birliklar, avvalo, biror bir millatning ona tilisida dunyoga keladi. Millat bor ekan uning tili ham yashaydi, tili yashar ekan u millat boshqa millatlar orasida o'z nufuzi, obro'siga ega bo'ladi. Har bir xalqqa o'z tili aziz va ardoqlidir.

Adabiyotlar:

1. Суюнов Б.Т. Тиббий терминлар семантикаси ва тезауруси. Филология фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати. Тошкент – 2023, 66 б
2. Ўзбек халқ мақоллари: Тўпловчилар Т. Мирзаев, Б.Саримсоқов, А. Мусоқулов. – Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1989. – 512 б.
3. Ўзбек халқ мақоллари / Тузувчилар: Т. Мирзаев, А.Мусоқулов, Б.Саримсоқов – Тошкент: «Шарқ», 2005. – 253 б.
4. Шомақсудов Ш., Шораҳмедов Ш. Маънолар махзани – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2018. – 448 б.